

Makale Künyesi (Araştırma): Saltık, O. (2023). Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin düzeylere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 582-593.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1317504>

YENİ İSTANBUL ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN DÜZEYLERE GÖRE İNCELENMESİ

Olca SALTİK¹

ÖZET

Ülkemizde çok sayıda yabancı öğrenci bulunmaktadır. Türkiye'ye üniversite okumak için gelen yabancı öğrencilerin bölümlerinde okuyabilmeleri için birçok üniversite için geçerli olan bir yıllık hazırlık eğitimini tamamlayıp Türkçeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Bu durum hemen hemen her üniversitenin bünyesinde Türkçe Öğretim Merkezlerinin (TÖMER) açılmasına ve beraberinde dil öğretimin en temel malzemesi olan ders kitaplarının da ayrı bir değer kazanmasına olanak sağlamıştır. Bilindiği gibi ders kitapları her bir beceri alanında içerdiği etkinliklerle öğrencinin hedef dili kazanmasına yardımcı olan temel araçlardır. Belirlenen hedef ve davranışlar ise ders kitaplarında yer alan etkinlikler yoluyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Öğrencilere hedef ve davranışları kazandırmanın yolu farklı türde ve yeterli sayıda etkinlikle mümkündür. Dinleme becerisi içerdiği etkinlik türleriyle hedef dilin kazanılmasında önemli bir yer tutmakta ve kendi içinde dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrası olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Dinleme öncesi yapılan etkinliklerin temel amacı öğrenciyi fiziksel ve sosyal olarak dinleme sürecine hazırlamaktır. Dinleme anı ise metnin iletilerinin anlamlandırılması ve metne yönelik çıkarımlarda bulunmayı gerektirir. Dinleme sonrası yapılan etkinliklerde ise dinlemenin genel olarak değerlendirilmesinin yapıldığı, anlamın kurgulanıp bir sonuca varıldığı bununla birlikte ana düşüncenin ortaya çıkarıldığı bir süreci içerir. Bu çalışmanın amacı Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde A1-C1 düzey dinleme etkinliklerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için Türkçe Ders Kitabının dinleme etkinlikleri; dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrası açısından ele alınmış etkinliklerin türü ve sayısı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma nitel bir çalışma olup veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada verilerin çözümlenmesinde betimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın dokümanlarını A1-C1 düzeyinde Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için Türkçe Ders Kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre dinleme becerisine yönelik etkinlikler düzeylere göre farklılıklar göstermektedir. Temel düzeyde ders kitaplarında dinleme becerisine yönelik etkinliklerin orta ve ileri düzeydeki etkinliklerle karşılaştırıldığında oran bakımından geride kaldığı görülmektedir. Yine dinleme metinlerinin dinleme öncesi, dinleme anı ve sonrasına ait etkinliklerin türleri açısından geleneksel bir anlayış ve tekdüze bir yaklaşımla oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe, dinleme, etkinlik, ders kitapları.

¹ Anadolu Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, Öğr. Gör. Dr. osaltik@anadolu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1531-2042>

GİRİŞ

Günümüzde uluslararası ilişkilerin her alanda gün geçtikçe artması, göç, ticaret ve eğitim gibi nedenlerle ülkemize gelen bireylerin yabancı bir dil öğrenme gereksinimini artırmaktadır. Bireyin ve toplumun bilgiye ulaşması, bilgiyi kullanması, yapılandırması ve yeniden üretmesi öncelikle bireylerde temel dil becerilerinin gelişmiş olmasıyla olanaklıdır. Anadilinden farklı bir dilde duygu ve düşünceleri ifade edebilmek için dört temel dil beceri alanında yetkin olmak gerekir. Bu beceri alanlarından biri de dinleme becerisidir. Dinleme insanın yaşadığı toplumda ilişkilerini sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmede, kültürünü artırmada, deneyimlerini geliştirmede önemli bir beceri alanıdır. Ayrıca dinleme ile konuşma arasında ve sonrasında da dinleme ile okuma ve yazma arasında sağlam bir ilişki sağlar. Çünkü dinleme dönemi, diğer kalan beceriler için verimli bir hazırlanma sürecidir (Aldyab, 2017, s. 442). Dinleme becerisi için literatürde birçok tanıma rastlanılmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Konuşulan sözcüklere dikkat etmek, seslerin yanı sıra onları anlamak (Hampleman, 1958, s. 49). Her gün hiç düşünmeden, çevremizde olup biteni anlamlandırmak için kullandığımız bir dil becerisi (Rost, 1994, s.1). Konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliği (Demirel, 1999, s. 33). Seslerin ve varsa konuşma görüntülerinin farkında olmayla ve onlara dikkati vermeye başlayan, belli işitsel işaretlerin tanınması ve hatırlanmasıyla süren ve anlamlandırılmasıyla son bulan psikolojik bir süreç (Ergin ve Birol, 2000, s.115). Dinleme, iletileri anlayabilme, uyarana tepkide bulunabilme etkinliğidir. Diğer bir deyişle dinleme, konuşma ya da okuma yoluyla gönderilen bir iletinin kavranması (Gürgen, 2008, s. 49).

Dinleme, anlamaya dayalı bir beceridir. Ur'a (2012, s. 102)'a göre dinleme öğretiminin temel amacı öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri olası doğal dinleme ortamlarıyla başa çıkabilme becerilerini geliştirebilmektir. Kendi içinde birbiriyle bağlantılı ve birbirini bütünleyen bir beceri alanı olan dinleme; dinlemeyi oluşturan bileşenler ve dinleyicinin sürece katılmasıyla gerçekleşir. Bunlar içinde sesleri ayırt etme, sözcükleri tanımlama, anlamı oluşturan dilsel yapıların işlevsel özelliklerini belirleme, vurgu ve tonlama ile jest ve mimikler arasında bağlantı kurma, daha önceden öğrendiği bilgilerin yardımıyla bağlamı anımsama, sözcükleri ve düşünceleri anımsayarak metni anlamlandırmadır (Rost, 1991). Yabancı dil öğretiminde dinleme becerisi birçok araştırmacıya göre dört temel dil becerisi içinde en zor gelişenidir (Demirel, 2016, s. 98; Tüm, 2016, s. 127). Bunun başlıca nedenlerinden biri dinleme becerisinin kendi içinde birbiriyle bağlantılı ve aşamalı bir yapıyı içermesi gösterilebilir (Şimşek, 2016, s. 9; Yavuz, 2016, s.18; Boyacı ve vd., 2021, s. 202). Dinlemenin temelinde, konuşan ya da sesli okuyan kişiye ait duygu ve düşüncelerin, ses-söz dizimi ilişkisi çerçevesinde algılanması ve anlamlandırılması yattığı için (Özbay ve Çetin, 2011, s. 155) dinleme becerisinin kazanımı bir eğitim sürecini gerekli kılmaktadır (Maden ve Durukan, 2011, s. 103). Dinleme etkinliğinin amacına ulaşması ve gönderici/metin tarafından aktarılan iletilerin tam ve doğru biçimde anlaşılması/anlamlandırılması amaçlanmalıdır. Bunun için dinleme eğitimi, eğitim ortamlarında aşamalı olarak ele alınmalı ve uygulanmalıdır. Bu aşamalar; dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrasıdır. Dinleme öncesi yapılan etkinlikler öğrencilerin hedef dilde fiziksel ve zihinsel boyutunun ön plana çıktığı bir

süreci içerir (Doğan, 2011; Güneş, 2014; Can, 2018; Karabay, 2014; Tabak ve Göçer, 2017; Uğur 2019). Dinleme öncesi etkinlikleri; bağlama tanıma, ilgi uyandırma, ön bilgileri harekete geçirme, bilgi edinme, bilinen sözcükleri/ dilbilgisini etkinleştirme, içeriği tahmin etme ve yeni sözcük öğretimi gibi etkinlik türlerinden oluşur. Dinleme sürecinin ikinci aşamasını dinleme anı etkinlikleri oluşturmaktadır. Bu aşamada öğrenciden metnin iletildiği mesajların anlamlandırılması ve metne yönelik çıkarımlarda bulunulması beklenir (İnce ve Boztılkı, 2016; Tabak ve Göçer, 2017). Dinleme anı etkinlikleri; karşılaştırma, komutlara uyma, diyalogların eksik cümlesini tamamlama, dinleme metnindeki farklılıkları ve yanlışları bulma, maddeleri işaretleyip seçme, bilgi aktarma, sıralama, bilgi arama, metindeki boşlukları doldurma ve eşleştirme etkinlik türlerinden oluşur. Dinleme sürecinin son aşaması olan dinleme sonrası etkinlikleri dinlemenin genel olarak değerlendirilmesinin yapıldığı anlamın kurgulanıp, bir yargıya ulaşıldığı başka bir deyişle ana düşüncenin ortaya çıkarıldığı bir aşamadır. Seçilen metni tartışma, soru sorma, diyalog oluşturma, doğru/ yanlış ya da çoktan seçmeli sorular, problem çözme, özetleme, yapboz dinleme, yazma etkinliklerinden oluşur.

Öğrencinin hedef dili öğrenirken karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelmede dinleme metnlerinin yeterli sayıda olması ve farklı türde etkinliklerle yapılandırılması gerekir. Öte yandan dinleme metinleri öğrencileri gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri dinleme ortamlarına hazırlayacak özellikte olması gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmanın temel amacı Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için Türkçe Ders Kitaplarında A1-C1 düzey etkinliklerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda dinleme etkinlikleri; dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası etkinlikleri incelenmiş etkinliklerin sayısı bakımından dağılımı, tür ve sayısı bakımından durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu genel amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinleri etkinlik sayısı bakımından nasıldır?
2. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitapları dinleme öncesi etkinlikleri tür ve sayısı bakımından nasıldır?
3. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitapları dinleme sırası etkinlikleri tür ve sayısı bakımından nasıldır?
4. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitapları dinleme sonrası etkinlikleri tür ve sayısı bakımından nasıldır?

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için Türkçe Ders Kitaplarının A1-C1 düzey dinleme etkinliklerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma nitel bir araştırma olup temel nitel araştırma deseni kullanılarak yapılandırılmıştır. Sosyal bilimlerde eğitim alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan nitel araştırma, gözlem ile görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların

doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

1.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için A1-C1 düzeylerindeki Türkçe Ders Kitapları kullanılmıştır. Kitaplarda yer alan dinleme etkinliklerine ilişkin veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada incelenen Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için Türkçe ders kitaplarına basılı ve on-line olarak ulaşılmış ve etkinlikler kitap üzerinde incelenmiştir.

1.3. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin çözümlenmesinde “betimsel çözümlene yöntemi” kullanılmıştır. “Betimsel çözümlene, genelde çok sayıda birimden elde edilmiş verileri, niteliklerine göre ayırmayı amaçlar” (Büyüköztürk, 2008, s. 4). Verilerin analizinde dinleme süreci teması altında dinleme öncesi, dinleme anı ve sonrası şeklinde alt temalar belirlenmiştir. Ardından her üç tema Leon (2009)’dan Tuzcu- Eken’in aktardığı 25 alt tema belirlenmiş ve veriler analiz edilmiştir.

Tablo1. Dinleme Süreci ve Alt Temaları

Dinleme öncesi	Dinleme An	Dinleme Sonrası
Bağlamı tanıma	Karşılaştırma	Seçilen metni tartışma
İlgi uyandırma	Komutlara uyma	Soru sorma
Ön bilgileri harekete geçirme	Diyalogun eksik cümlesini	Diyalog oluşturma
Bilgi edinme	tamamlama	Doğru/ yanlış ya da çoktan
Bilinen	Dinleme metnindeki	seçmeli sorular
sözcükleri/dilbilgisini	farklılıkları ve hataları bulma	Problem çözme
etkinleştirme	Maddeleri işaretleme/seçme	Özetleme
İçeriği tahmin etme	Bilgi aktarma	Yapboz dinleme
Yeni sözcük öğretimi	Bilgi aktarma	Yazma
	Sıralama	
	Bilgi arama	
	Metindeki boşlukları	
	doldurma	
	Eşleştirme	

Veriler analiz edilirken öncelikle dinleme metinlerinin düzeylere göre sayısı belirlenmiştir. Bu sayılar belirlenirken dinleme metinleri her düzeyde ayrı ayrı ele alınmış, dinleme öncesi, dinleme anı ve sonrası şeklinde alt temalar belirlenerek dinleme etkinliklerinin sayılarının tür bakımından dağılımı belirlenmiştir. Yine bu aşamada her bölüm içerisindeki dinleme etkinlikleri tek tek ele alınarak türü belirlenmeye çalışılmıştır.

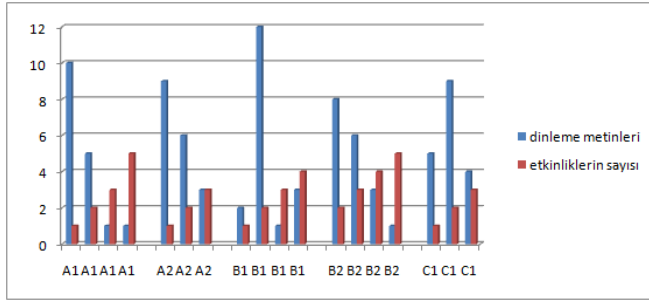
Çalışmada araştırmacı tarafından elde edilen verilerin doğrulamasında uzman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Elde edilen verilerin doğrulamasında ve karşılaştırılmasında Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen aşağıdaki güvenlik formülünden yararlanılmıştır:

Güvenirlilik= Görüş Birliği / Görüş Ayrılığı + Görüş Ayrılığı X 100

Alanyazında yukarıda belirtilen formül ile elde edilen sonucun en az %70 olması güvenirliliğin sağlanabileceğini ortaya koymaktadır. (Miles ve Huberman 1994'ten akt. Cavkaytar, 2009). Çalışmanın güvenirliliğinde iki alan uzmanı ve araştırmacı yer almıştır ve güvenirlilik hesaplaması yukarıdaki formüle göre %90 olarak belirlenmiştir.

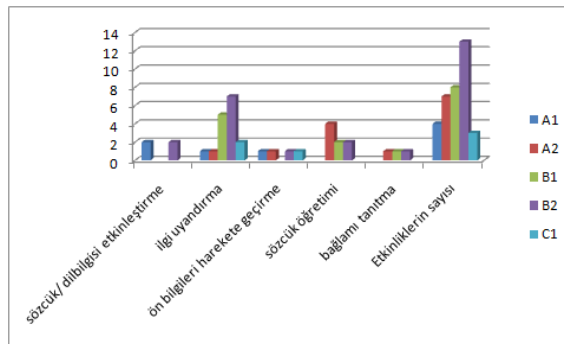
2. BULGULAR VE YORUMLAR

Tablo 2. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinleri etkinlik sayısı

A1-C1 düzeyleri arası ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin etkinlik sayısı bakımından değişiklik gösterdiği görülmektedir. A1 düzeyindeki ders kitabında 10 dinleme metninde 1, 5 dinleme metninde 2, 1 dinleme metninde 3 ve 1 dinleme metninde 5 etkinlik yer almaktadır. A2 düzeyindeki ders kitabında 9 dinleme metninde 1, 6 dinleme metninde 2, 3 dinleme metninde 3 etkinlik yer almaktadır. B1 düzeyindeki ders kitabında 2 dinleme metninde 1, 12 dinleme metninde 2, 1 dinleme metninde 3, 3 dinleme metninde 4 etkinlik yer almaktadır. B2 düzeyindeki ders kitabında 8 dinleme metninde 2, 6 dinleme metninde 3, 3 dinleme metninde 4, 1 dinleme metninde 5 etkinlik yer almaktadır. C1 düzeyindeki ders kitabında 5 dinleme metninde 1, 9 dinleme metninde 2, 4 dinleme metninde 3 etkinlik yer almaktadır.

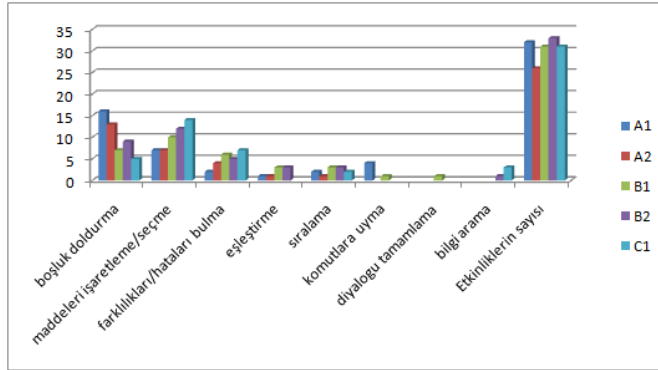
Tablo 3. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitaplarının “dinleme öncesi” etkinliklerinin tür ve sayısı

A1-C1 düzeyleri arası ders kitaplarında yer alan dinleme öncesi metinlerinin etkinlik sayısı bakımından değişkenlik gösterdiği görülmektedir. A1 düzeyinde 4, A2 düzeyinde 7, B1 düzeyinde 8, B2 düzeyinde 13, C1 düzeyinde 3 dinleme metninde dinleme öncesi etkinliklere yer verilmiş, A1 düzeyinde 24, A2 düzeyinde 11, B1 düzeyinde 10, B2 düzeyinde 3, C1 düzeyinde 15 dinleme metninde ise dinleme öncesi etkinliklere yer verilmediği görülmüştür.

A1 düzeyinde dinleme öncesi etkinliklerinin türleri bakımından 2 sözcük/dilbilgisi etkinleştirme, 1 ilgi uyandırma, 1 ön bilgileri harekete geçirme; A2 düzeyinde 4 yeni sözcük öğretimi, 1 bağlamı tanıtmaya, 1 ilgi uyandırma, 1 ön bilgileri harekete geçirme; B1 düzeyinde 5 ilgi uyandırma, 2 yeni sözcük öğretimi, 1 bağlamı tanıtmaya; B2 düzeyinde 7 ilgi uyandırma, 2 sözcük/dilbilgisi etkinleştirme, 2 yeni sözcük öğretimi, 1 bağlamı tanıtmaya, 1 ön bilgileri harekete geçirme; C1 düzeyinde 2 ilgi uyandırma, 1 ön bilgileri harekete geçirme etkinliklerine yer verildiği görülmüştür.

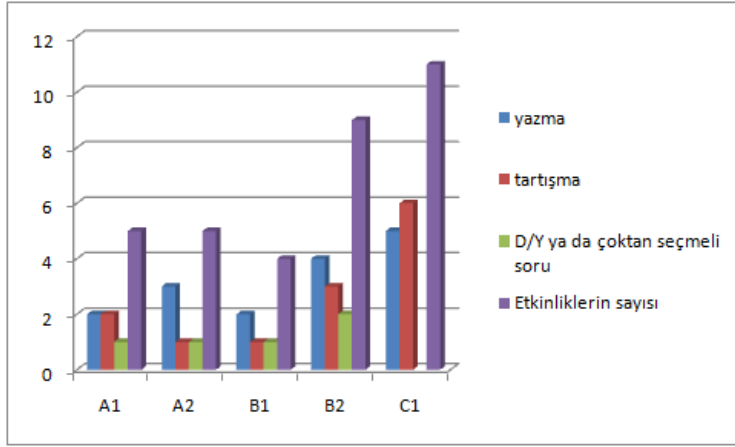
Tablo 4. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitaplarının “dinleme anı” etkinliklerinin tür ve sayısı

A1-C1 düzeyleri arası ders kitaplarında yer alan dinleme anı metinlerinin etkinlik sayısı bakımından değişkenlik gösterdiği görülmektedir. A1 düzeyinde 32, A2 düzeyinde 26, B1 düzeyinde 31, B2 düzeyinde 33, C1 düzeyinde 31 dinleme metninde dinleme anı etkinliklere yer verilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında dinleme anı etkinliği olarak en fazla metindeki boşlukları doldurma ile maddeleri seçme/işaretlemeye başvurulmuştur. A1 düzeyinde 16, A2 düzeyinde 13, B1 düzeyinde 7, B2 düzeyinde 9, C1 düzeyinde 5 boşlukları doldurma; A1 düzeyinde 7, A2 düzeyinde 7, B1 düzeyinde 10, B2 düzeyinde 12, C1 düzeyinde 14 maddeleri işaretleme/ seçme; A1 düzeyinde 2, A2 düzeyinde 4, B1 düzeyinde 6, B2 düzeyinde 5, C1 düzeyinde 7 farklılıkları/ hataları bulma; A1 düzeyinde 1, A2 düzeyinde 1, B1 düzeyinde 3, B2 düzeyinde 3 eşleştirme; A1 düzeyinde 2, A2 düzeyinde 1, B1 düzeyinde 3, B2 düzeyinde 3, C1 düzeyinde 2 sıralama; A1 düzeyinde 4, B1 düzeyinde 1 komutlara uyma; B1 düzeyinde 1 diyalogun eksik cümlesini tamamlama; B2 düzeyinde 1, C1 düzeyinde 3 bilgi arama etkinliğine yer verilmiştir.

Tablo 5. A1-C1 düzeyleri Yeni İstanbul uluslararası öğrenciler için Türkçe ders kitaplarının “dinleme sonrası” etkinliklerinin tür ve sayısı bakımından nasıldır?

İncelenen ders kitaplarında dinleme sonrası etkinliği olarak en fazla yazma etkinliğine başvurulmuştur. A1 düzeyinde 2, A2 düzeyinde 3, B1 düzeyinde 2, B2 düzeyinde 4, C1 düzeyinde ise 5 dinleme metninde yazma etkinliğinin olduğu tespit edilmiştir. Yazma etkinliğinden sonra en çok yer verilen etkinlik metinle ilgili tartışma etkinliğidir. A1 düzeyinde 2, A2 düzeyinde 1, B1 düzeyinde 1, B2 düzeyinde 3, C1 düzeyinde 6 seçilen metinle ilgili tartışma etkinliğidir. Ayrıca A1'de 1, A2'de 1, B1'de 1, B2'de 2 olmak üzere toplam 5 adet doğru yanlış ya da çoktan seçmeli sorular etkinliğine rastlanılmıştır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeni İstanbul Uluslararası Öğrencileri için Türkçe Ders kitaplarında A1-C1 düzeylerinde dinleme etkinliklerinin tür ve sayısı bakımından incelenmesi amaçlanan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Dinleme metinleri sayı olarak A1 Başlangıç düzeyi dışında tüm düzeylere eşit oranda yerleştirilmiştir. A1 Başlangıç'ta 10; A1, A2, B1, B2 ve C1 kitaplarının her birinde ise 18 dinleme metni yer almaktadır. Bu durum metinlerin bilinçli bir yaklaşımla ders kitaplarına yerleştirildiğini göstermektedir.

Dinleme metinlerine bağlı olarak oluşturulan etkinlikler ise düzeylere göre farklılıklar içermektedir. Bu oranın A1 düzeyinde %18, A2'de %17, B1'de %19, B2'de %25, C1'de %20 olduğu görülmektedir. Temel düzeyde ders kitaplarında dinleme becerisine yönelik etkinliklerin orta ve ileri düzeydeki etkinliklerle karşılaştırıldığında oran bakımından geride kaldığını göstermektedir. Dil becerisinin bir bütün olarak gelişebilmesi ve sağlıklı bir iletişimin gerçekleşebilmesi için etkinliklerin her düzeyde (temel, orta, ileri) eşit olması ve diğer beceri alanlarındaki etkinliklerle oran olarak bir koşutluk göstermesi gerekir. Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinin düzeylerde eşit sayıda olmaması, etkinliklerin rastlantısal oluşturulduğu başka bir deyişle düzeyler arasında sayı bakımından bir tutarlılık gözetilmeden kitaplarda yer aldığını ortaya koymaktadır.

Sette yer alan dinleme becerilerine ait etkinlik türleri incelendiğinde dinleme öncesine ilişkin 35, dinleme anına ilişkin 153 ve dinleme sonrasında ilişkin 34 etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Yavuz (2016), dinleme becerisinin tam olarak gelişebilmesi için dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrasında eşit sayıda etkinlik türlerine yer verilmesi gerektiğini belirtir. Dinleme öncesi etkinlikler öğrencilerin dikkat ve yoğunlaşmalarını sağlamaya yönelik, dinleme anındaki etkinliklerin sürece katılmalarını ve süreç içinde etkin bir rol üstlenmelerini, sonrası yapılan etkinliklerin de öğrencilerin değerlendirme yapmasını sağlamak olmalıdır. Ancak dinleme öncesi ve sonrası etkinliklere sayıca az yer verilmesi olumsuz bir durumdur. Öğrencilerin bu beceri alanından istenilen düzeyde verim alması ve süreci etkin bir biçimde değerlendirmesi öğrenciler açısından engel bir durum oluşturmaktadır.

A1-C1 düzeyi ders kitaplarında dinleme öncesine yönelik 35 etkinliğin 17'si “ilgi uyandırma” etkinliğine yöneliktir. Bu durum çoğunlukla kitaplarda dinleme öncesi etkinliklerinde ilgi uyandırma etkinliğine yer verildiğini gösterir. Çalışmanın bu bulgusu Tabak ve Göçer (2017)'in “Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim” setinde dinleme alıştırmalarına yönelik yaptığı çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Dinleme öncesi çalışmalarının tekdüze olmasına neden olan bu durum öğrencinin dikkatinin azalmasına, ilgisinin kaybolmasına yol açabilir. Öğrencinin ilgisinin canlı kılınması, bu beceri alanından istenilen verimin alınabilmesi için dinleme öncesi etkinliklerinin çeşitlendirilmesi ve sayıca eşit olması gerekmektedir.

Türkçe İncelenen ders kitaplarında dinleme anı etkinliği olarak toplam 153 etkinliğe yer verilmiştir. Dinleme anı etkinliği olarak en çok 50'şer etkinlik ile metindeki boşlukları doldurma ile maddeleri işaretleme /seçme etkinliğidir. Karşılaştırma ve bilgi arama etkinliklerine ise hiç yer verilmemiştir. Dinleme anı etkinlikleri öğrencinin en çok etkin olduğu, metni anlamlandırmaya çalıştığı bir süreçtir. Etkinliklerin öğrencilerin eksikliklerini gidermesine ve bu beceri alanında üst düzeyde verim almasına katkı sağlayacak sayıda ve zenginlikte olması gerekir. Ancak kitaplarda yer alan etkinliklerin önemli bir bölümünün bu iki etkinlik türünde yapılandırılmış olması geleneksel bir anlayış ve tekdüzde bir yaklaşımla hazırlandığını gösterir.

Dinleme sonrası etkinlikler başlığı altında 8 etkinlik türünden yalnızca 3 etkinlik türüne yer verilmiş, 5 etkinlik türüne ise yer verilmemiştir. Dinleme sonrası 3 etkinlik türündeki 34 etkinliğin 16'sı yazma; 13'ü seçilen metni tartışma ve 5'i ise doğru/ yanlış ya da çoktan seçmeli sorular türüne yönelik etkinliklerden oluşmaktadır. Soru sorma, diyalog oluşturma, problem çözme, özetleme ve yapboz dinlemeye yönelik etkinlik türlerine ise yer verilmemiştir. Dinleme sürecinin bu aşamasında öğrencilerin anlatılanlara açıklık getirmeleri, dinlediklerini özetleyebilmeleri, dinlediklerinden yola çıkarak bir yargıya ulaşmaları beklenir. Kitaplarda yer alan etkinliklerin öğrencilerin çok boyutlu düşünmesine olanak sağlayacak çeşitlikte ve sayıda olması, aynı türdeki etkinliklerden kaçınılması gerekir. Bu durum dinleme becerisinin amacına ulaşması yönünde engelleyici bir durum oluşturur.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitapları ile ilgili alanyazında farklı çalışmalara rastlanılmaktadır. Şimşek (2016)'in yabancılarla Türkçe öğretiminde Yunus Emre Türkçe Öğretim Seti” ile İstanbul Yabancılar için Türkçe

Öğretim Setini B2 düzeyinde karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında dinleme becerisine yönelik etkinliklerin nicelik olarak yetersiz olduğunu belirtirken öte yandan her iki öğretim setinin de diğer beceri alanları ile bütünlüklü olduğunu belirtmiştir. Yavuz (2016)'un Gazi Tömer A1-B2 ders kitaplarındaki dinleme becerisini içeren çalışmasında da etkinlik sayısının yeterli olmadığı sonucunu ortaya koymuştur. Yine Tabak ve Göçer (2017)'in de Gazi Tömer A1-C1 düzeyi ders kitabına yönelik dinleme etkinlikleri ile yaptığı çalışmada da Şimşek ve Yavuz ile benzer sonuçlara ulaştığı, dinleme etkinliklerinin çoğunluğunun dinleme sonrası etkinliklere yönelik olduğu, etkinlik türü bakımından yeteri sayıda çeşitliliğin sağlanmadığı sonucunu ortaya koymuştur. Özbal ve Genç (2019)'in A1- A2 temel düzeyde İstanbul Yabancılar için Türkçe, Yedi İklim Türkçe, Gazi Yabancılar için Türkçe ve Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik yaptığı çalışmada da dört temel dil beceri alanında en az alıştırmaya dinleme becerisi alanında verildiği dinleme-anlamaya yönelik alıştırmaya çeşitliliğinin artırılması gerektiğini belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Ders Kitabı A1-C1 düzeyinde dinleme etkinlikleri bakımından alanyazındaki çalışmalarla karşılaştırıldığında etkinlik türü bakımından kısmen bir çeşitliğe ulaşıldığı ancak bu çeşitliğin düzeylerde nicelik olarak aynı oranda olmadığı, dinleme öncesi, anı ve sonrasına yönelik etkinliklerde ise belli başlı etkinlikler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler söylenebilir:

Dinleme becerisinin kendi içinde aşamaları olduğu ve her bir aşamanın bir önceki aşama ile ilgisi olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak etkinlikler hazırlanmalıdır. Dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrası etkinliklerin eşit sayıda ve farklı türde olması öğrencinin ilgisinin derste canlı kılınması ve öğretimin kalıcılığı açısından önerilen bir durumdur. Hedef dildeki metinlerin anlamlandırılması ve öğrenmenin istenilen biçimde gerçekleşebilmesi için etkinliklerin, öğrencilerin üst düzey bilişsel süreçlerini işletebileceği bir biçimde yapılandırılmasına dikkat edilmelidir. Yine dinleme sonrasında öğrencilerin soru sorabilecek, problem çözebilecek ve özetleme yapabilecekleri etkinliklere kitaplarda yer verilmesi konunun pekiştirilmesi ve dinlemenin amacına uygun bir biçimde gerçekleşmesi gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Etkinlikler kitaplarda düzeyde belirtilen dilbilgisel yapının ve ele alınan bağlamın içeriğine uygun olarak seçilmesi de beklenen bir durumdur.

KAYNAKÇA

- Aldyab, A. (2017). Dil öğreniminde dinlemenin önemi. *International Journal of Cultural and Social Studies*. 3 (SI), 440-448.
- Boyacı, B.D., Kara, Ö.T. ve Moralı, G. (2021). Türkçenin uzaktan öğretimi ve öğreniminde dinleme becerisinin geliştirilmesi. *Türkçenin Uzaktan Öğretimi ve Öğrenimi*. Göçer A. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Can, F. (2018). *Dinleme/İzleme etkinliklerinin uygulanması*. Akçay A. (Ed.). Ankara: Nobel Yayınları.

- Cavkaytar, S. (2009). *Dengeli okuma yazma yaklaşımının Türkçe öğretiminde uygulanması: ilköğretim 5. sınıfta bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Doğan, Y. (2011). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ergin, A. ve Birol, C. (2000). *Eğitimde iletişim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gürgen, İ. (2008). *Türkçe öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hampleman, R. (1958). "Comparison of listening and reading comprehension ability of 4th and 6th grade pupils, Elementary English. XXXI, 49.
- İnce, B. ve Boztilki, G. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dinleme becerisi. Ed. Yıldırım, F. ve Tüfekçioğlu B. (Ed.). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar, Yöntemler, Beceriler, Uygulamalar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karabay, A. (2014). Dinleme metinlerinin sınıf içi uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (3), 81-94.
- Maden S, Durukan E. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme stillerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 101-112.
- Özbal, B. Ve Genç, A. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında dinleme becerisi alanındaki kullanılan alıştırmaların değerlendirilmesi. *SEFAD*, (42), 197-212.
- Özbay, M. ve Çetin, D. (2013). Dinleme becerisinin geliştirilmesinde prozodik farkındalığın önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 26, 155-175.
- Rost, M. (1991). *Listening in action: activities for developing listening in language teaching*. New York: Prentice Hall.
- Rost, M. (1994). *Introducing listening*, London: Penguin English Applied Linguistics.
- Şimşek, R. (2016). *Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının temel dil becerileri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Tabak, G. ve Göçer, A. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde A1-C1 düzey dinleme etkinliklerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*. 6 (3) 40-410.
- Tüm, G. (2016). Yabancılar Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin Avrupa ortak başvuru metnine uygunluğu üzerine bir çalışma. *International Journal of Languages Education and Teaching Education and Teaching*, (2), 125-142.
- Uğur, M. (2019). Dinleme stratejileri öğretiminin dinleme öz yeterlik algısına ve dinleme başarısına etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.
- Ur, P. (2012). *A Course in English language teaching* (2. bs.). Cambridge: Cambridge University Press.

Yavuz, G. (2016). *Gazi TÖMER yabancılar için Türkçe öğretim seti dinleme etkinliklerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

**AN ANALYSIS OF ACTIVITIES BASED ON PROFICIENCY LEVELS IN
NEW İSTANBUL INTERNATIONAL TURKISH LANGUAGE
COURSEBOOKS FOR INTERNATIONAL STUDENTS**

ABSTRACT

There are many foreign students in our country. Foreign students who come to Turkey to study at universities are required to complete a one-year preparatory education, which is valid for many universities, and learn Turkish in order to be able to study in their departments. This situation has led to the opening of Turkish Language Teaching Centers (TÖMER) in almost every university and the textbooks, which are the most basic materials of language teaching, have gained a special value. As known, textbooks are the basic tools that help students acquire the target language with the activities they contain in each skill area. The determined objectives and behaviors are tried to be acquired by the students through the activities in the textbooks. It is possible for students to acquire the objectives and behaviors through different types and sufficient number of activities. Listening skill has an important place in the acquisition of the target language with the types of activities it includes and consists of three stages: pre-listening, during listening and post-listening. The main purpose of pre-listening activities is to prepare the student physically and socially for the listening process. The moment of listening requires making sense of the messages of the text and making inferences about the text. Post-listening activities, on the other hand, involve a process in which the listening is evaluated in general, the meaning is constructed and a conclusion is reached, and the main idea is revealed. The aim of this study is to examine A1-C1 level listening activities in teaching Turkish as a foreign language. For this purpose, listening activities of Yeni İstanbul Türk Textbook for International Students were analyzed in terms of pre-listening, listening moment and post-listening and the type and number of activities were tried to be determined. The research is a qualitative study and document analysis technique was used as a data collection tool. Descriptive analysis method was used to analyze the data. The documents of the study consisted of Yeni İstanbul Türk Textbooks for International Students at A1-C1 level. According to the results of the study, activities for listening skills show differences according to the levels. It shows that activities for listening skills in basic level textbooks are behind in terms of ratio when compared to intermediate and advanced level activities. It was also concluded that listening texts were created with a traditional understanding and monotonous approach in terms of the types of activities pre, during and post listening.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, listening, activity, course books.